

HISPANIA NOVA

Revista de Historia Contemporánea

<http://hispanianova.rediris.es>

SEPARATA

Artículo de opinión

Nº 7 - Año 2007

E-mail: hispanianova@geo.uned.es

© HISPANIANOVA

ISSN: 1138-7319 - Depósito legal: M-9472-1998

Se podrá disponer libremente de los artículos y otros materiales contenidos en la revista solamente en el caso de que se usen con propósito educativo o científico y siempre y cuando sean citados correctamente. Queda expresamente penado por la ley cualquier aprovechamiento comercial.

***La resistència liberal de Lleida davant la invasió dels
Cent Mil Fills de Sant Lluís***

Antoni Sánchez i Carcelén

Universitat de Lleida

asanchez@historia.udl.es

HISPANIA NOVA

<http://hispanianova.rediris.es/>

■ **Antoni Sánchez i Carcelén: *La resistència liberal de Lleida davant la invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís***

RESUMEN

Ante el fracaso de la contrarrevolución interior efectuada por los realistas a partir prácticamente del inicio del sistema constitucional inaugurado por la revolución de Riego los elementos más absolutistas organizaron mediante la celebración del Congreso de Verona la invasión del territorio español por las tropas francesas (los Cien Mil Hijos de San Luis). La reacción de las instituciones locales leridanas, sobretodo de la Paeria (ayuntamiento) no se hizo esperar. Rápidamente rechazó fervientemente la imposición extranjera y organizaron la resistencia en el interior de la ciudad. Aunque esta topó con la penuria económica de la hacienda municipal, motivo por el cual, tuvieron que realizar una guerra defensiva. Esta tuvo éxito ya que resistieron a la invasión hasta el último día de octubre del año 1823, convirtiéndose juntamente con ciudades como Barcelona o Tarragona, en los baluartes del liberalismo.

Palabras clave: Milicia Nacional, Trienio Liberal, Lleida, absolutismo y Cien Mil Hijos de San Luis.

ABSTRACT

Before the failure of the inner contrarrevolución conducted by the realists to practically start off of the beginning of the constitutional system inaugurated by the revolution of Riego the absolutists elements they organized by means of the celebration of the congress of Verona the invasion of the Spanish territory by the French troops (One hundred Thousand Children of San Luis). The reaction of the Lleida's local institutions, coverall of the Paeria (city council) was not made hope. Quickly they rejected fervent the foreigner imposition and they organized the inner resistance of the city. Although this hit the economic shortage of the municipal property, reason by which, they had to make a defensive warfare. This tactics were successful since they resisted to the invasion until the last day of the month of October of year 1823, to turned itself together with cities like Barcelona or Tarragona, in the bastions of liberalism.

Key words: National Militia, Liberal Triennium, Lleida, absolutism, and One hundred Thousand Children of San Luis.

RESUM:

Davant el fracàs de la contrarevolució interior efectuada pels reialistes a partir, pràcticament, de l'inici del sistema constitucional inaugurat per la revolució de Riego de l'any 1820, els elements més absolutistes van organitzar mitjançant la celebració del Congrés de Verona la invasió del territori espanyol portada a terme per les tropes franceses (els Cent Mil Fills de Sant Lluís). La reacció de les institucions locals lleidatanes, sobretot de la Paeria (ajuntament), no es va fer esperar. Ràpidament va refusar fervorosament la imposició estrangera i van planejar la resistència a l'interior de la ciutat. Encara que aquesta va topar amb la penúria econòmica de l'hisenda municipal, motiu pel qual, van tenir que realitzar una guerra defensiva. Aquesta va tenir èxit ja que van resistir a la invasió forana fins al darrer dia del mes d'octubre de l'any 1823, convertint-se juntament amb ciutats com Barcelona o Tarragona, en els baluards del liberalisme.

Paraules claus: Milícia Nacional, Trienni Liberal, Lleida, absolutisme y Cent Mil Fills de Sant Lluís.

La resistència liberal de Lleida davant la invasió dels Cent Mil Fills de Sant Lluís

Antoni Sánchez i Carcelén

Universitat de Lleida

asanchez@historia.udl.es

1. LA PLANIFICACIÓ DE LA INTERVENCIÓ ESTRANGERA PER DERROTAR EL RÈGIM CONSTITUCIONAL: EL CONGRÉS DE VERONA

El dia 20 d'octubre de 1822 es va inaugurar un congrés de la Santa Aliança a Verona. Aquest va reunir els representants de les potències europees per tractar l'afer de la revolució espanyola. Anglaterra hi va enviar lord Wellington, amb la missió de defensar postures no intervencionistes a Espanya. França hi va destinar Montmorency, en principi amb la idea que presentés una posició moderada envers les ànsies intervencionistes de Prússia, però Chateaubriand va estar present i va adquirir un paper protagonista. Ferran VII va designar emissari el comte d'Espanya, tot plegat amb l'objectiu que d'aquest congrés en sortís un acord d'intervenció a Espanya. Després de diverses reunions les potències europees van decidir condemnar públicament la revolució espanyola al·legant que el sistema constitucional era incompatible amb el monàrquic, ja que el principi de la sobirania del poble era oposada al dret diví. Així doncs, van decidir retornar Espanya a l'absolutisme anterior a la revolució gaditana. Primer de tot, a través de negociacions diplomàtiques, però si aquestes fracassaven es va subscriure un acord secret per a què França donés suport material en cas d'una guerra contra el sistema liberal espanyol. França va adduir com raó principal el perill que suposava la possible expansió de la revolució al seu país.¹

¹ Ulrike SCHMIEDER, *Prusia y el Congreso de Verona. Estudio acerca de la política de la Santa Alianza en la cuestión española*. Madrid, Ediciones del Orto, 1998, pp. 84-148; i Ramon GONZÁLEZ FLÓREZ, "Chateaubriand y la guerra de España de 1823", *Aportes*, nº 13 (1990), pp. 75-94.

2. LA RESPOSTA DEL PODER CENTRAL LIBERAL

A finals de desembre de 1822, els ambaixadors de França, Àustria, Prússia i Rússia van presentar al govern espanyol les seves queixes i un ultimàtum si no es feia cas a les seves propostes, ja que segons ells, la revolució espanyola era la causa última de la flamarada liberal europea. La resposta del govern espanyol no es va fer esperar i, el 9 de gener de 1823, Evaristo San Miguel contestava als ambaixadors que “la España está regida por una Constitución promulgada, aceptada y jurada en el año de 1812, y reconocida por las Potencias que se reunieron en el Congreso de Verona”. Afegia que el govern espanyol no pensava modificar la Constitució. Ràpidament les Corts van donar suport al govern. A continuació, el govern anglès, a través del seu ambaixador, va intentar pressionar al govern espanyol per a què fes concessions. Però, ni el govern ni les Corts estaven en aquells moments per fer cap tipus d’atorgament.²

3. LA REACCIÓ DEL PODER LOCAL LIBERAL LLEIDATÀ

L’ajuntament i la diputació de Lleida van acordar que havien de felicitar al govern i a les Corts per la decisió presa i ho van celebrar públicament, alhora que demanaven al Rei que es definís. Però, la resposta massiva de la Catalunya constitucional no va aturar l’ofensiva francesa i, el 28 de gener de 1823, Lluís XVIII anunciava oficialment a l’Assemblea francesa que “cent mil francesos comandats per un príncep de la meva família, als quals el meu cor es complau d’anomenar fills meus, estan a punt de marxar invocant el Déu de Sant Lluís, per conservar al tron d’Espanya un descendent d’Enric IV, preservar aquest bon reialme de la ruïna i reconciliar-lo amb Europa”.³

Davant de l’imminent atac el Comandant militar de la província de Lleida el 4 de gener de 1823 va enviar un ofici a la Paeria (nom històric de l’Ajuntament de Lleida) en el qual va manifestar l’escassetat d’efectius en les seves tropes, sobretot les destinades a defensar i vigilar la ciutat. Per aquest motiu va ressaltar que sobreviuen gràcies al reforç dels milicians voluntaris que deixaven les seves activitats econòmiques (els tallers, les botigues o el camp) per lluitar contra els absolutistes. Però, encara no era suficient i van demanar que la gent que encara no estigués alistada a cap cos armat s’havia de presentar perquè faltaven molts individus, sobretot, alhora de cobrir la porta de Sant Martí i la de Boters, a causa que l’havien d’obrir dos cops al dia a fi que els camperols i llauradors poguessin sortir de la ciutat per conrear les seves terres i, per tant, s’havia de reforçar molt la seva vigilància per evitar un atac sorpresa en aquest punt dèbil.⁴

² Ulrike SCHMIEDER, “Las grandes potencias y la restauración española, 1823-24”, *Trienio*, nº 19 (1992), pp. 143-164.

³ Josep FONTANA, “Per què van envair Espanya els Cent mil fills de Sant Lluís?”. *Recerques*, nº 19 (1987); Rafael SÁNCHEZ MANTERO, *Los cien mil hijos de san Luís y las relaciones franco-españolas*. Sevilla, 1981; Jose FUENTES, “El Trienio liberal en la correspondencia del duque de Wellington”. *Boletín de la Real Academia de la Historia*, CLXXXVI (1989), cuaderno III. pp. 407-442; i Jean AYMES, “La opinión pública francesa hostil a la intervención de 1823”, dins Gonzalo BUTRÓN; i Antonio RAMOS (editors). *Intervención exterior y crisis del Antiguo Régimen en España*. Huelva, Universidad de Huelva, 2000, pp. 217-237.

⁴ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l’Ajuntament de Lleida, 1823, p. 15. Arxiu Municipal de Lleida, endavant AML; i Carme CAPDEVILA, *La milícia nacional a Lleida durant el Trienni Liberal (1820-1823)*. Lleida, Estudi General de Lleida, 1986, p. 150.

Com ja he comentat abans, el 19 de gener de 1823 va arribar un ofici de la Diputació a la Paeria manifestant la notícia que el govern constitucional nacional havia rebut per correu diverses notes de governs estrangers suggerint la finalització del règim liberal. Davant d'aquesta pressió forana el govern espanyol els va contestar enèrgicament mostrant tot el seu patriotisme i declarant que la defensa de la llibertat nacional esdevindria una prioritat. El consistori municipal va estar molt d'acord amb la resposta governamental i va donar les gràcies a les Corts per no deixar-se influenciar per les amenaces de les potències europees més conservadores.⁵

4. L'ORGANITZACIÓ DE LA RESISTÈNCIA PEL GOVERN CONSTITUCIONAL

Tot seguit el govern francès va encarregar a Eguía la formació d'una Junta perquè assessorés el duc d'Angulema mentre durés l'ocupació d'Espanya. La resposta constitucional no es va fer esperar, el govern espanyol va optar per afrontar la invasió seguint una estratègia de guerra nacional contra un enemic exterior, però la realitat no fou pas aquesta i, la pretesa unitat nacional no va quallar. En el mes de febrer, el govern liberal va reorganitzar l'exèrcit per fer front a la previsible invasió francesa, creant dos exèrcits d'operacions i dos de reserva (el de Catalunya comandat per Espoz y Mina⁶, amb 21.000 soldats, del tot insuficient). Al març van organitzar tres exèrcits d'operacions més. D'altra banda, cal destacar que l'1 de març de 1823 es van inaugurar novament les Corts, aquesta vegada ordinàries. El primer que van projectar va ser el viatge de Ferran VII i de les mateixes Corts a Sevilla per evitar que, amb una ràpida entrada, les tropes franceses es fessin amb el control de Madrid en pocs dies i amb la direcció del país (Rei, govern i Corts).⁷

La decisió presa pel govern nacional liberal semblava molt adient ja que als inicis del mes de febrer de 1823, concretament el dia 5, es va aconseguir vèncer la contrarevolució absolutista interior gràcies al militar Espoz y Mina (General en cap de l'exèrcit d'operacions

⁵ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 26. AML.

⁶ A mesura que va avançar el conflicte bèl·lic la seva estratègia de lluita va consistir en esperar el resultat favorable de l'enfrontament a d'altres zones d'Espanya i guanyar temps, atrinxerant-se mentre tant en algunes places fortes i defensant sobre tot la liberal Barcelona. Aquesta "guerra defensiva", que incloïa les guerrilles, reivindicada pels patriotes liberals, la va decretar el govern tenint en compte que l'exèrcit espanyol estigués menys organitzat i fos menys nombrós que el francès. Irene CASTELLS, "La opinión liberal ante la invasión francesa; Catalunya (1823)" dins Juan Francisco FUENTES, Lluís ROURA, (eds.), *Sociabilidad y liberalismo en la España del siglo XIX*. Lleida, Milenio, 2001, p. 148.

Tot i que tant l'exèrcit francès com l'espanyol van ser dividits en quatre cossos de 18.000 a 20.000 homes cadascun, per tant, els efectius no diferien substancialment. Quant a les tropes franceses del 4° cos d'operacions, destinat a Catalunya i comandat pel mariscal Moncey, el nombre d'homes que va disposar va ser d'uns 21.099 soldats d'infanteria. Per la seva part, Espoz y Mina, cap suprem militar per la defensa de Catalunya, comptava amb uns 36.000 homes, dels quals 20.000 eren tropes de línia i 14.000 milicians, segons les xifres de Rafael SÁNCHEZ MANTERO, *Los cien mil hijos ...*, op. cit., pág. 73. Però, Mina va tenir que deixar defensades les seves places fortes, pel qual només va poder comptar al camp de batalla amb uns 7.000 homes. Ramon ARNABAT, *Revolució i contrarevolució a Catalunya durant el Trienni Liberal (1820-1823)*. 2 vols. Tesi doctoral inèdita, Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, 1999, pág. 1525.

⁷ Alberto GIL NOVALES, *El trienio liberal*. Madrid, Siglo XXI, 1980, pp. 57-59; Ramon ARNABAT, *La revolució de 1820 i el Trienni liberal a Catalunya*. Vic, Eumo editorial, 2001, pp. 305-341; i Francisco ESPOZ y MINA, *Memorias del General don Francisco Espoz y Mina*. Miguel Artola (editor), Madrid, Atlas, 1992.

del setè districte militar, fins i tot es va fer una exposició a Ferran VII sol·licitant que aquest general fos distingit amb el títol de Marquès de la Seu). La Paeria va rebre la notícia que en la matinada del 3 de febrer els facciosos (nom amb el qual els liberals designaven als reialistes) havien desocupat el fort de La Seu d'Urgell. Ràpidament van publicar un ban perquè tots els veïns de Lleida entre les 7 i les 10 d'aquesta nit il·luminessin les seves cases per celebra-ho i que l'endemà dia 6 de febrer es cantés un solemne Te Deum en la Catedral al qual havien d'assistir els membres militars, eclesiàstics i com no els de la Paeria. A més a més per tots els veïns hi hauria un ball gratuït en el local de l'hospici aquesta mateixa nit.⁸

La fi de la Regència d'Urgell, el principal nucli reialista, en unió amb la nota diplomàtica espanyola rebutjant les directives europees absolutistes van tenir repercussions. L'11 de febrer de 1823 un ofici de l'Intendent va indicar que el Comte de la Garde, ministre de França en la nostra Cort, va demanar un passaport per tornar al seu país. Això va mostrar com un cop derrotat l'enemic interior calia preparar-se per un futur atac exterior, però de moment, el règim liberal va guanyar i ensorrar la insurrecció interior.⁹

Més tard, un ofici del Cap Polític del 2 de febrer va traslladar una reial ordre de Ferran VII en la qual donava les gràcies a la Paeria per la felicitació que va fer-li per les contestacions donades pel nostre govern als gabinets estrangers de Rússia, Prússia, Àustria i França (tots els membres de la Santa Aliança). Es pot apreciar la hipocresia del monarca ja que dintre del seu àmbit privat es va mostrar molt partidari de la intervenció estrangera per poder governar d'una manera absoluta com l'havia realitzat entre 1814 i 1820.¹⁰

5. L'ESTRUCTURACIÓ DE LA DEFENSA INTERIOR DE LLEIDA

A continuació cal assenyalar la Convocatòria extraordinària de la Diputació que va tenir lloc el 13 de febrer de 1823 en la qual juntament amb la presència per invitació de la Paeria havien de prendre les mesures necessàries per tal de defensar-se i salvar la pàtria en aquestes crítiques circumstàncies en les quals es trobava la ciutat de Lleida, ja que tot el territori espanyol estava amenaçat de ser envaït pels francesos. Davant d'aquest fet, alguns patriòtics eclesiàstics seculars, molts individus de la Milícia Voluntària Nacional i els oficials de l'exèrcit militar van realitzar una crida a tota la població amb un sol objectiu. Aquest va consistir en assegurar la pressa de consciència de tots els ciutadans lleidatans en referència a la defensa a ultrança de la ciutat que havien de protagonitzar fins al final en benefici del propi sistema constitucional. Per tant, tots els veïns que podien disparar o utilitzar un arma s'havien de presentar ràpidament en les cases consistorials amb l'objectiu de salvar la pàtria.¹¹

Els assistents més destacats a banda dels membres de la Diputació i de l'Ajuntament que van comparèixer van ser els senyor eclesiàstics Joan Roig, prevere i capellà de Puigverd, resident a Lleida; Francesc Vallverdú, prevere de Lleida; Mariano Ferrer, interventor; Josep Pozo, director general de contribucions de Lleida; Francesc Baldells,

⁸ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 34-35. AML.

⁹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 38. AML.

¹⁰ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 52. AML.

¹¹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 40. AML.

metge d'Agramunt domiciliat a Lleida; els individus de la Milícia Nacional Voluntària, Josep Lamarca, Comandant; Josep Comes, Tinent; Agustí Lloberas, Subtinent; Pere Iglesias, Sergent; Francesc Miró, Caporal; Josep Ricard, milicià; Bonaventura Nogueira, Tinent del regiment de "Zarpadores"; Joaquim Maria Estrada, oficial de cavalleria de l'Infant, i finalment, Ignasi Beluza, Subtinent del nacional cos d'artilleria.¹²

Com es pot apreciar pel que feia als membres de l'Església i a l'exèrcit nacional eren personatges de segona fila, mentre que tot el contrari va succeir amb els representants de la Milícia Nacional Voluntària, ja que van assistir els individus més importants. Això seria un altre reflex de quines institucions tenien una preeminència en el model absolutista, totalment oposat a la Milícia (un cos creat pel liberalisme amb l'objectiu de protegir i salvaguardar el mateix règim). També m'agradaria destacar la unió de la Diputació Provincial i la Paeria alhora de defensar la llibertat nacional.

Aquesta polarització seria lògica si tenim en compte el caràcter tradicionalista de la institució eclesiàstica i la geografia política de Lleida ja que el Segrià segons l'estudi de Ramon Arnabat¹³ juntament amb les comarques de l'Anoia, l'Alt Penedès, l'Alt Camp, el Bages, la Terra Alta, Osona, el Baix Camp, el Gironès, l'Alt Empordà, la Cerdanya, l'Urgell, la Selva i el Vallès Oriental formaria part de la tercera zona, la més dividida políticament i ideològicament entre el reialisme i el liberalisme.

El pròxim punt d'interès va tenir lloc amb la lectura d'un ofici del Cap Polític del 26 de febrer referent a una reial ordre, en la qual es va declarar que les Corts extraordinàries van decretar que els monjos no ordenats *in sacris* havien de ser soldats, i, per tant, passarien a cobrar els 100 ducats que tenien assignats els soldats per la Nació (el govern Central) fins que pugessin de rang i aconseguixin formar part del grau de sergent. Amb aquesta decisió es va donar un altre cop al poder i a la preeminència eclesiàstica, ja que el règim liberal va establir que a causa de la necessitat d'augmentar el nombre de soldats que haurien de lluitar contra la invasió estrangera havien d'utilitzar una part del clergat. A més a més van aprofitar el fet que aquest sector de l'Església era el més avesat al pensament liberal. Per tant, es va accentuar encara més la divisió entre els dos grans poders que controlaven amplis àmbits tant de la vida pública com la quotidiana.¹⁴

A principis del mes de març del 1823 el Govern Central després d'escoltar la petició del poder local lleidatà (que va consistir en la utilització del major nombre possible de reialistes que en aquests moments estaven empresonats per formar part del reemplaçament de l'exèrcit nacional adscrit a la població de Ponent) va accedir a col·locar 30 facciosos entre els 38 soldats que tenia assignats Lleida per tal de cobrir el reemplaçament de l'exèrcit d'aquest any. Però, un cop analitzar les capacitats, les actituds i les voluntats d'aquestes homes van decidir que només 16 facciosos eren útils per tal de realitzar el servei armat. Per tant, les places que faltaven segons la instrucció de la Diputació del 16 de desembre del 1822 havien de ser cobertes pels milicians voluntaris que van ser escollits amb el grau de

¹² *Ibidem*.

¹³ Ramon ARNABAT, *Revolució i contrarrevolució ... op. cit.*, pp. 1719-1720.

¹⁴ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 57. AML.

soldats, que en aquest cas eren 7, i, consegüentment els altres membres que faltessin s'havien de cobrir pels ciutadans.¹⁵

La radicalització del procés armat, primer interior, i després exterior, en unió amb la falta de població a causa dels constants enfrontaments bèl·lics, les repressions (sobretot la del 1814, que van incloure assassinats i empresonaments arbitraris), els exilis (dels afrancesats i dels liberals el 1814, i dels absolutistes a partir del 1822) i el gran nombre d'individus que havien de servir als governs liberals com part de l'exèrcit o la Milícia van provocar la falta de recursos humans (cal afegir les persones que van marxar per lluitar amb el bàndol reialista) i, per aquest motiu, insòlitàment per cobrir el total del reemplaçament militar van obrir les portes dels insurgents, el que va demostrar que molts van formar part dels absolutistes per una qüestió bàsicament econòmica i no tant ideològica.

Finalment, el 8 d'abril de 1823 es va produir el repartiment de les onzes d'or necessàries per poder pagar els 16 facciosos que formaran part del reemplaçament de l'exèrcit segons el sorteig de la quinta de 1822 entre els veïns i el consistori municipal. L'Ajuntament de Lleida va reflectir el total de les despeses: primer de tot calia satisfer la quantitat de 1.791 rals de billó derivades de la seva manutenció, i a més a més s'havien de sumar, per una banda, els 800 rals de billó que Manuel Fuster va cobrar per la formació de l'expedient, i per l'altra, els 228 rals que van demanar un metge i dos cirurgians per la revisió mèdica que van realitzar als facciosos. En total la xifra va ascendir a 2.819 rals (la majoria finançats per la Paeria)¹⁶

El següent pas després de solucionar els reemplaçament militars va ser preocupar-se de la Milícia Nacional Voluntària. Aquest cop del seu finançament, ja que un ofici de la Diputació del 5 de març va establir en 3.000 rals de billó el repartiment mensual que havien de pagar entre tots els pobles d'aquest partit destinat a la manutenció i l'armament de les companyies patriòtiques de caçadors (milicians). La Paeria pagava 5 rals de billó mensuals als membres de la Milícia, a més a més segons l'article quart del seu reglament havien de contribuir a altres despeses que pujaven a 9.796 rals de billó mensuals. Per tant, el seu manteniment era força elevat i gran part del pressupost municipal anava dirigit a cobrir les seves despeses. Sort que obtenien uns diners extres amb l'extracció dels bens dels facciosos.¹⁷

Aquesta notícia mostra com els milicians lleidatans van actuar per tot el seu districte, sobretot pels pobles dels voltants i, com aquestos havien de col·laborar a canvi de l'ajut de la capital. Aquest fet assenyalaria l'alt grau de connexió entre la Paeria i la Diputació i també la necessitat de mantenir aquestes poblacions sota l'òrbita liberal amb l'objectiu d'evitar la propagació i el control de la zona reialista a les proximitats de Lleida. Per últim, la recaptació de diners gràcies a l'expropiació de moltes propietats de membres absolutistes va afavorir la conservació d'un model econòmic habitualment deficitari mediatitzat per la guerra civil.

A mitjans del mes de març un ofici del Comandant Militar de la província va indicar que havia de marxar imminentment una partida de la milícia de Toro i per això la Paeria havia de contribuir amb 36 milicians més en la defensa de Lleida. L'absència d'aquesta

¹⁵ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 60. AML.

¹⁶ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 79. AML.

¹⁷ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 63. AML.

partida va significar un buit important perquè reforçaven la protecció de les muralles de la ciutat.¹⁸

6. LES DIFICULTATS ECONÒMIQUES PER LA CRISI DE L'HISENDA MUNICIPAL

Sens dubte, l'aspecte econòmic era vital, no tal sols pel finançament de l'àmbit militar, sinó que també calia organitzar l'obtenció i l'emmagatzematge dels aliments, o sigui, l'avituallament de la ciutat. Per aquest motiu, Santiago Ortega, Comissionat de Guerra de Lleida, va sol·licitar que la Paeria s'encarregués del subministrament del pa, de l'ordi i de la palla per a les tropes i als cavalls de l'exèrcit nacional. A partir d'aquestes darreres ordres es va apreciar que la invasió estrangera va generar la necessitat de mobilitzar una part de l'exèrcit cap a altres territoris i com la falta de diners a causa del llarg procés armat va dificultar el manteniment de la logística militar, i per tant, van demanar a l'Ajuntament de Lleida la seva col·laboració econòmica. Però, el govern municipal amb prou feines va aconseguir conservar un equilibri pressupostari i congelar el seu dèficit i, consegüentment, va expressar-li la seva impossibilitat a causa de la seva falta de recursos materials.¹⁹

A finals del mes de març de 1823 un ofici de la Diputació Provincial va manifestar una obligació que tindria la Paeria a partir de l'1 d'abril. S'havia de fer càrrec del subministrament del pa i l'ordi per l'exèrcit. L'Ajuntament de Lleida li va contestar el mateix, ja que no ho podia fer, no per voluntat pròpia, sinó per falta d'ingressos. Pocs dies més tard va arribar un altre ofici del Comandant Militar d'aquesta província, en el qual va demanar permís per extraure almenys la palla que n'hi havia en el Castell principal. La Paeria si que va acceptar aquesta petició.²⁰

Però, òbviament, la cúpula militar necessitava aquest ajut i va redactar de nou un ofici, aquesta vegada el Comandant militar de Lleida va exposar al govern municipal lleidatà que l'haurien de donar de manera immediata unes 2.500 racions de pa per subministrar-les a les tropes. Sobretot va remarcar l'extrema importància de l'assumpte, ja que no podia faltar un article de primera necessitat com aquest bàsic per l'alimentació dels soldats. La Paeria va tornar a respondre negativament argumentant que n'era impossible la donació perquè no hi havien diners, i menys per satisfer la gran quantitat de racions sol·licitades.²¹

El 24 d'abril de 1823 van replicar i en un altre ofici contestant l'afirmació negativa de l'Ajuntament lleidatà entorn a la donació de pa a les tropes, va comunicar que tenien facultats concedides pel mateix Cap Polític per rebre aquest suport i ajut. La Paeria va manifestar-li que aquestes facultats il·limitades només responien a l'aprovisionament del Castell principal i de les tropes en trànsit, no de les fixes.²² Sempre hi hagué conflictes per qüestions de proveïments i recursos entre civils i militars. Per exemple, a la Guerra del Francès o a la posterior Guerra Carlina.

¹⁸ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 64. AML.

¹⁹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 67. AML.

²⁰ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 72 i 83. AML.

²¹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 90. AML.

²² Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 91. AML.

Sens dubte aquest tira i arronsa no va afavorir en res l'estat de les relacions entre el poder local i l'exèrcit nacional. Per una banda, la Paeria va destinar tots els seus esforços a sufragar les despeses de la Milícia Nacional Voluntària i, per l'altra, l'exèrcit nacional necessitava aquesta concessió ja que el Govern Central el va marginar ja en temps de pau i, en temps de guerra encara més a causa de la seva crisi econòmica, la qual no el va permetre ni cobrir les seves necessitats més bàsiques com era l'alimentació elemental dels seus membres. Per últim, a partir de la dada de 2.500 racions es pot establir que aproximadament aquest seria el nombre de tropes emplaçades a Lleida amb la finalitat de protegir-la, a aquesta quantitat, cal sumar els milicians. Per tant, la solidesa defensiva de la ciutat era gran.

7. LA INCAPACITAT DE LES CORTS ESPANYOLES PER FER FRONT A LA INVASIÓ FRANCESA

Deixant de banda de moment la organització de la resistència lleidatana m'agradaria tornar a l'evolució dels successos històrics d'àmbit nacional. Sense que encara cap soldat francès hagués entrat en el nostre territori, ja que el 7 d'abril va començar la invasió del Duc d'Angulema. La fugida dels liberals cap a Sevilla va començar el 20 de març. El 23 d'abril les Corts van iniciar de nou les seves sessions. El dia 24 el Rei mitjançant un Reial Decret va declarar la guerra a França. Segons Gil Novales²³, en aquest moment es va constatar el fracàs total del model liberal moderat. Per Irene Castells²⁴ la traïció del caps militars que no es van oposar a la invasió francesa i la retòrica resistent de les Corts espanyoles, retirades a Sevilla primer i a Cadis després van ser una de les grans causes de la derrota dels constitucionals espanyols ja que les Corts no van aconseguir en cap moment controlar l'aplicació de les mesures d'excepció que van dictar.

Quant a Catalunya, segons Fiorenzo Galli²⁵, un dels suprems caps militars, l'exèrcit de Espoz y Mina presentava dos greus problemes: d'una banda, no es podia comptar gaire amb la Milícia Nacional; i de l'altra, la majoria de tropes que hi havia a Catalunya havien vingut de fora i estaven molt mal equipades. Per afrontar aquests problemes, Espoz y Mina va reorganitzar l'exèrcit. Primer de tot va nomenar nous governadors per a les places fortes (Josep Bellido a Lleida, amb 1.500 homes) i després va dividir l'exèrcit d'operacions en quatre operacions. Espoz y Mina va dissenyar una estratègia consistent a disseminar les seves forces en les places fortes i, des d'aquests punts, atacar les tropes franceses. Un pla conegut pels gals, ja que quan van entrar a Catalunya, es van dedicar a dominar la major part del territori, deixant aïllades les places fortes. Seguint les ordres de Espoz y Mina, es van crear Juntes de Vigilància a les viles i ciutats catalanes més importants amb la missió de fortificar i proveir les places. Per aconseguir recursos financers Espoz y Mina va aconseguir d'imposar una contribució extraordinària de guerra de trenta milions de rals (cinc per la diputació de Lleida). Els Caps Polítics de Girona i Lleida van manifestar que no podien

²³ Alberto GIL NOVALES, *El trienio ...op. cit.*, pp. 57-59.

²⁴ Irene CASTELLS "La opinión liberal ... op. cit.", p. 147.

²⁵ Fiorenzo GALLI, *Mémoires sur la dernière guerre de Catalogne*. Paris, 1828, p. 325.

presentar en quinze dies les contribucions exigides perquè no gaudien de comerç i indústria, ja que la seva riquesa estava limitada als productes agrícoles.²⁶

Finalment la nit del 7 al 8 d'abril el duc d'Angulema, al capdavant del *Cent Mil Fills de Sant Lluís* va entrar a Espanya pel Bidasoa (eren 94.500 homes i 22.000 cavalls). L'exèrcit francès va anar precedit per les tropes reialistes que s'havien refugiat a França davant l'ofensiva de Espoz y Mina a Catalunya i Torrijos a Navarra (uns 12.500 homes). El 9 d'abril Angulema va constituir formalment la *Junta provisional de Gobierno de España e Indias* (presidida pel mateix Angulema, també integrada per Eguía, Gómez Calderón, Juan Bautista de Erro, José Morejón, el Baró d'Eroles, tot i que aquest últim no va assistir perquè va comandar l'exèrcit reialista a Catalunya). Aquesta Junta es va convertir en l'autoritat legítima dels invasors fins a l'arribada a Madrid. Va justificar l'entrada dels francesos amb un manifest titulat "A los Españoles", en el qual es defensava la idea que l'atac només volia salvar la Religió, el Rei i la Pàtria. El 23 de maig van ocupar Madrid, el 25 van substituir la Junta per una Regència, la qual va nomenar un govern.²⁷

8. LA REPERCUSSIÓ IMMEDIATA DE LA INVASIÓ FRANCESA A LLEIDA

Sens dubte aquests fets més la forta pressió que va exercir la propaganda absolutista i les seves tropes, com també la por a la repressió d'aquests (cal recordar que va ser brutal a l'any 1814) van propiciar que un petit sector liberal lleidatà es replantegés la seva fidelitat, ja que van donar més importància a la supervivència, no només política, sinó també física, que a cap altre element. Però, l'actuació enèrgica de la Paeria i del seu braç armat, la Milícia, no van permetre cap dubte ni qualsevol canvi de bàndol. A més a més van donar exemple amb l'objectiu d'apaivagar futures insurreccions, o sigui, van ser determinants alhora d'aturar una possible divisió dintre de les seves files.

Una altra anomalia que cal afegir a la vida política de la ciutat va ser que l'Ajuntament no va poder celebrar les seves sessions en aquests moments en les cases consistorials perquè estaven ocupades pels jutjats militars i civils. En aquest edifici rebien les declaracions i celebraven els consells de guerra. A més a més van decidir treure un calabós d'un habitatge del cantó de la Paeria per situar unes dependències en les quals realitzarien gestions pròpies d'aquests tribunals i poder desenvolupar les seves sessions amb normalitat.²⁸

L'ampliació de l'espai físic dels jutjats va significar el col·lapse del sistema judicial fruit de l'augment de la delinqüència a causa de la crisi econòmica general, dels empresonaments dels insurgents, dels desertors liberals i en general del creixement de tots

²⁶ Ramon ARNABAT, "Ocupación francesa y resistencia constitucional: Catalunya, 1823" dins Gonzalo BUTRÓN; i Antonio RAMOS, (editors). *Intervención exterior y crisis del Antiguo Régimen en España*. Huelva, Universidad de Huelva, 2000, pp. 239-254; Jose Luis COMELLAS, *Los realistas en el trienio constitucional, 1820-1823*. Pamplona, Colección histórica del Estudio General de Navarra, Serie Siglo XIX, 1958; i Alberto GIL NOVALES, "La guerra de 1823. Consideraciones historiográficas" dins Jean René AYMES; Javier FERNÁNDEZ SEBASTIÁN, (ed.) *La imagen de Francia en España (1808-1850)*. París, Bilbao, Universidad del País Vasco, 1997, pp. 63-77.

²⁷ Alberto GIL NOVALES, *El trienio liberal ...* op. cit., pp. 57-59; Ramon ARNABAT, *La revolució de 1820 ...* op. cit., pp. 305-341.

²⁸ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 67. AML.

els afers relacionats amb l'aparell jurídic. Però, el que va destacar més va ser la proliferació dels consells de guerra que van actuar amb fermesa amb l'objectiu de condemnar als rebels absolutistes.

El 30 de març un ofici del Cap Polític va comunicar la seva marxa a la ciutat de Vic per assumptes del Servei Nacional. Deixant la seva plaça, de moment, a l'Intendent. Va tenir que marxar perquè el General en cap de les operacions militars va convocar als caps polítics i als diputats a Corts del setè districte per tal d'establir el repartiment d'un préstec de 30 milions de rals de billó, sens dubte, era molt necessari per tal de resistir els atacs reialistes. En aquesta reunió van demanar a la ciutat de Lleida la quantitat de 4.000 duros que havien de pagar en 24 hores. La Paeria va respondre que aquesta xifra l'hauria de repartir entre tots els seus veïns per poder fer efectiu aquest import i que necessitaria més temps.²⁹

Paral·lelament, a l'abril del 1823 van donar-se compte de l'absència de molts membres de l'exèrcit nacional liberal a causa de les seves fugues (per exemple, Francesc Pifarré, Isidre Aragonès, Joan Ximénez o Joan Balaguer). Aquest augment dels desertors com a conseqüència de la invasió francesa va afeblir molt la defensa de la ciutat, ja que en feien falta un alt nombre d'efectius per controlar correctament tot el perímetre.³⁰

Per millorar-la, pocs dies més tard en un Memorial de Pere Vidarte (oficial de l'Estat Major de l'exèrcit nacional), d'Àngel Parrilla (Comandant dels "Zarpadors" de Lleida) i de Mariano Foncilla (enginyer) es va manifestar la necessitat de tallar els arbres de pollancre prop de la ciutat amb l'objectiu de facilitar la visió a fi de detectar la posició dels enemics. La Paeria va acceptar els seus suggeriments i va acordar tallar els arbres de la carretera de Barcelona (no els del Passeig de Sant Ferran perquè es trobaven dintre de la fortificació). A continuació el batlle constitucional va qualificar aquesta decisió de dolorosa perquè adornaven la ciutat i li donaven molta vitalitat, també va indicar que la llenya que es recullis havia d'estar al servei del comú i devia anar destinada a la protecció de Lleida.³¹

Tot i que semblava que el conjunt de les institucions polítiques locals continuarien, al igual que ho feia la Milícia Nacional Voluntària, mantenint els seus esforços per tal de lluitar fins al final i resistir d'una manera numantina, el 25 d'abril de l'any 1823 els membres de la diputació provincial i altres autoritats que treballaven en les diverses oficines civils de Lleida van exposar que estaven preparades per marxar en les properes dates a un altre lloc d'aquesta província que fos més segur. La Paeria va assenyalar que per realitzar aquest canvi n'existien molts inconvenients, i per tant, el més raonable era desistir d'aquest projecte de trasllat.³²

Cada vegada la situació general era pitjor a causa de la pressió militar dels reialistes sobre la ciutat, ja que controlaven bona part de la província i també perquè els recursos materials del bàndol liberal van disminuir al mateix ritme que es produïa l'avenç absolutista. Per tant, el caos financer va créixer molt i va afectar sobretot a la circulació monetària (ja de per si deficitària), que va reduir-se dràsticament, com així ho va indicar un ofici de l'Intendent en el qual exposava un Reial Decret que va comunicar que s'haurien d'acceptar fruits en el

²⁹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 75, 92. AML.

³⁰ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 78, 87. AML.

³¹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 87. AML.

³² Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 92. AML.

pagament dels terços vençuts de la contribució general i també per l'últim terç d'aquest tercer any econòmic, o sigui, per la falta de moneda metàl·lica es podria pagar amb espècies.³³

9. EL PRINCIPI DE LA FI: L'AVANÇ FRANCÈS I L'AUGMENT DELS PROBLEMES FINANCERS LOCALS

Com ja havíem vist, la crisi econòmica general va afectar al subministrament de blat als soldats de l'exèrcit i com cap institució podia fer-se càrrec del seu cost. Així doncs, per l'escassetat d'aquest aliment tan necessari es van haver de buscar solucions extremes ja que el Comissionat de guerra va sol·licitar queviures per distribuir-lo entre les seves tropes establertes en el castell de Gardeny. Primer de tot, la Paeria va arribar a un acord amb Gregori Barberà, propietari de terres en Puigverd, per cobrir l'abastament de blat a l'exèrcit.³⁴

Però, com no va ser suficient per cobrir tota la demanda, a continuació, el Comandant Militar va decidir expropiar tots els molins fariners de Lleida i els seus voltants. Un memorial de Pau Figuerola, prior i apoderat de l'arrendatari dels molins de Servia i Vilanoveta de Lleida, va exposar que li havien assignat cinc quaters de blat cada dia per tal de donar-los a les tropes militars. Figuerola va considerar excessiva aquesta xifra, per tant, va declarar que seria més convenient donar una quantitat menor. També va comentar que l'expropiació dels drets dels arrendataris dels molins fariners de Lleida i els del seu entorn l'havia d'administrar el propi Ajuntament i no el Comandant Militar. Aquest últim va respondre que la quantitat que haurien d'aportar era la meitat de la que produïen (10 quaters entre blat i civada diàries) i que se li rebaixés a 90 quaters mensuals en compte de les 150 que pretenia adquirir, com compensació, hauria de continuar pagant mensualment el seu arrendament en metàl·lic. Figuerola va donar les claus dels seus molins (pensant que el millor era que treballessin ells) i, finalment, només va autoritzar a la Paeria el seu control, d'acord amb les seves pretensions. Aquest conflicte va cristal·litzar en un ofici de la Diputació provincial que permetia al consistori municipal fer-se amb la meitat dels drets dels molins fariners, per tant, haurien de compartir la seva explotació amb el Comandant militar.³⁵

Al mes de maig es van reunir els representants de la Paeria i de la Diputació amb el Comandant Militar. Tenien com objectiu resoldre aquest problema. La solució que van trobar va consistir en la venda de qualsevol finca de l'Ajuntament (molins, almodí, pont) en qualitat de carta de gràcia amb la finalitat d'aconseguir els recursos necessaris per tal d'obtenir-hi el subministre de blat. A aquestes alçades les tropes absolutistes van ocupar Madrid (23 de maig). Lleida es trobava desprotegida militarment, però també, políticament, ja que la capital restava en mans de La Bisbal, Cap Polític poc constitucional.³⁶

També la Paeria va encomanar als veïns l'elaboració de pa, concretament unes 50 arroves diàries (el pa havia de ser de mitja lliura, d'una lliura i de dos lliures). Però, tot i que van destinar molts esforços per aconseguir la distribució de blat i la fabricació dels seus

³³ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 71. AML.

³⁴ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 93. AML.

³⁵ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 97. AML.

derivats, un ofici del Comandament Militar del 28 de maig va manifestar que pel dia de demà no tindrien pa. Per tant, va sol·licitar que es tragués la farina dels forts. L'Ajuntament de Lleida va contestar que en la passada reunió en la qual van assistir totes les autoritats es va comprometre a subministrar pa només per uns dies i va autoritzar a l'organisme militar a agafar farina dels forts, però l'havia de reintegrar en el futur pròxim, ja que pels dies següents obligatòriament l'hauria d'agafar dels molins fariners de Lleida.³⁷

Un altre problema va ser la detecció de la proliferació i de l'augment de la recol·lecció d'espigues d'una manera fraudulenta a causa de la misèria general del conjunt de la població, ja que la carestia no els va permetre menjar més que una vegada al dia com a molt. Però, òbviament, la Paeria va intentar aturar aquests robatoris en els camps perquè necessitava els seus fruits per abasti als soldats i als milicians, i per aquest motiu, va publicar un ban prohibint a tots els seus habitants la possibilitat d'espigar sense cap autorització municipal o militar en els camps lleidatans.³⁸

A més a més van designar a dos perits, Jaume Sala i Pere Viladegut, per tal de quantificar tot el ramat llaner i capri a fi de subministrar-ho a les tropes. Un cop realitzat aquest recompte el Comissionat de Guerra va sol·licitar la possibilitat de recloure dintre de les muralles tot el ramat llaner i el boví dels voltants, ja que els rebels podrien robar-los, i per tal d'obtenir una major seguretat caldria introduir-los dintre del nucli urbà. També va manifestar que els 100 caps de ramat capri que n'hi havien als voltants de la ciutat estaven fent moltes destrosses en l'horta, i per tant, s'havien de vendre o bé consumir la seva carn.³⁹

La Paeria va respondre afirmativament i va designar els corrals dels habitatges de les famílies Bufalà i Mestre per guardar els ramats per les nits. A canvi, l'exèrcit hauria de pagar el lloguer dels corrals o bé cedir els fons als propietaris d'aquests immobles. En referència a la venda del ramat capri l'Ajuntament de Lleida va contestar que no tenia els suficients diners per comprar-los i va deixar oberta la via de vendre la carn en el mercat utilitzant com guia les taules de preus.⁴⁰

És una mostra de les limitacions "burgeses" dels liberals. Per als propietaris eren robatoris, per a la gent hàbits i tradicions comunitàries. Això també et pot servir per a un altre tema: mostre una dicotomia massa rígida entre progressisme i innovació liberal i conservadorisme absolutista. El progressisme i la innovació podia anar a favor d'uns interessos. Era un progrés destruir els hàbits tradicionals comunitaris pagesos? En tot cas l'historiador no ha d'adoptar un punt de vista ideològic, si no donar veu a tots els protagonistes i veure que s'hi amaga en cada un d'ells.

A part de trobar una solució a les mancances agroalimentàries el consistori municipal va haver de garantir la distribució de la sang necessària per tal de cobrir la forta demanda del nou hospital que es va establir en el Castell principal. La radicalització del conflicte bèl·lic va generar un fort augment en el nombre dels soldats i milicians ferits en el camp de batalla,

³⁶ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 100. AML.; i Carme CAPDEVILA, *La milícia nacional ...* op. cit. p. 150.

³⁷ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 103, 109. AML.

³⁸ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 105-106. AML.

³⁹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 94. AML.

⁴⁰ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 107. AML.

i lògicament, es va saturar la capacitat de l'hospital de Santa Maria. Per tant, es desprèn que van decidir utilitzar la Seu Vella també com un annex d'aquest hospital amb l'objectiu de tenir cura dels malalts i recuperar-los ràpidament per tornar a combatre, ja que la reducció d'efectius com a conseqüència de les desercions i d'altres baixes obligatòries van condicionar la resistència liberal.⁴¹

A finals del mes de maig de l'any 1823 la Diputació Provincial després de comprovar els greus dèficits logístics, que patia tant l'exèrcit com la Milícia, va ordenar que els recursos de la Junta d'Electors haurien d'anar destinats a pagar com a mínim el sou de les tropes amb l'objectiu de mantenir la seva motivació i que no caiguessin dintre de l'esfera absolutista com va succeir amb d'altres membres d'aquests cossos armats, ja que van desertar com a conseqüència de l'enorme desesperació i les grans dificultats que van tenir alhora de menjar, de vestir-se i de cobrar el seu salari. Als pocs dies la Junta d'Electors va enviar un ofici a la Paeria per tal de demanar-li l'expulsió dels propietaris dels sots de terra del comú de l'entorn de Lleida, ja que aquests havien de desocupar aquests bens comunals per a què passessin a mans d'aquesta Junta per poder-se finançar un cop extrets els seus anteriors recursos.⁴²

Paral·lelament un ofici del Comandant Militar de Lleida va comunicar que era absolutament necessari per tal de garantir una idònia defensa de la ciutat i la fortificació de les seves muralles i baluards l'apropiació de l'església de la Magdalena. El govern municipal va donar la seva autorització i va ordenar el trasllat de la parròquia de Magdalena a l'església de l'extingit convent de les Carmelites calçades de Lleida. Sens dubte, la col·laboració entre el poder civil i el militar va permetre resistir amb molta més força.⁴³

10. EL TRASLLAT DE LES CORTS CONSTITUCIONALS A CADIS I LA RESISTÈNCIA LIBERAL DE CATALUNYA

Tornant a l'evolució del govern constitucional central cal apuntar que l'11 de juny les Corts van voler traslladar-se a Cadis. Davant la resistència de Ferran VII a marxar de Sevilla (clar gest antiliberal), les Corts, a proposta de Alcalá Galiano van declarar-lo en situació de deliri momentani, procedint a nomenar una Regència. Les Corts van prosseguir amb les seves sessions el 15 de juny, amb l'absència de molt diputats (ben just arribaven a cent). La seva ocupació va ser lamentar la situació del país, completar les lleis que estaven a mig fer i reflexionar entorn de la defensa del territori. Finalitzat el període ordinari de les Corts, el mes de juliol, es van convocar Corts extraordinàries, que començaren el 7 d'agost. Quant a Catalunya, la resistència contra l'invasor estranger va ser molt forta ja que es va convertir en el baluard de la defensa del règim constitucional per l'actuació dels caps militars i la seva compenetració amb les autoritats civils, l'adhesió al liberalisme de gran part de la població i, finalment, per l'existència d'un fort internacionalisme liberal que va actuar a un costat i a l'altre de la frontera abans i durant la invasió. L'opinió liberal no solament espanyola sinó també europea va contribuir a prolongar diversos mesos l'ocupació francesa de Catalunya ja

⁴¹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 95. AML.

⁴² Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 102, 107. AML.

⁴³ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 103-104. AML.

que els liberals de tota Europa van acudir al bastió de la llibertat espanyola i es van comprometre en la lluita per la seva defensa davant la intervenció francesa⁴⁴.

El Marqués de Miraflores⁴⁵ va assenyalar que en el Principat no eren tan ràpids els progressos de l'exèrcit francès per la naturalesa muntanyosa del territori, pel gran nombre de places fortes ocupades pels constitucionals i per la qualitat dels comandaments de les tropes. Però, l'avanç gal va ser imparable. El 8 de juliol va començar el bloqueig sobre Barcelona, quedant tallada la comunicació entre Catalunya i el govern liberal refugiat a Cadis. A finals de juliol els francesos aconseguiren de deixar totalment aïllats els tres punts que dominaven els constitucionals: Barcelona (defensada per Espoz y Mina i Roten), Tarragona-Reus (Milans i Llobera) i Lleida (Evaristo San Miguel). A principis de setembre els invasors absolutistes van dominar el camp de Tarragona, i el baró d'Eroles va instal·lar el quarter general a Vallmoll amb la intenció d'atacar Lleida en una ofensiva iniciada des de Tarragona i Fraga per tal d'envoltar aquesta ciutat. La situació era desesperant per als constitucionals catalans.⁴⁶

11. UNA MESURA D'EXCEPCIÓ: L'EXPROPIACIÓ DELS BENS DELS ABSOLUTISTES LLEIDATANS

Per aconseguir nous recursos amb els quals poder finançar aquesta resistència contra l'invasor absolutista al mes de juny un ofici de la Diputació a l'Ajuntament de Lleida va comunicar que s'havien d'expropiar els fruits i les utilitats dels que havien estat seguidors dels facciosos, tant dels que van agafar les armes, com dels que van donar-los auxili, els que es trobaven en la ciutat, en l'exèrcit invasor o bé a França. Per tant, aquestos bens serien utilitzats per cobrir les múltiples despeses de guerra. A partir d'aquesta decisió, primer de tot, el batlle constitucional primer i el jutge de la policia havien d'elaborar una llista dels reialistes i de les seves propietats. D'altra banda van designar a Josep Bartoli encarregat de realitzar la recol·lecció de les pertinences dels facciosos.⁴⁷

Sens dubte, era una solució molt lògica després de comprovar les greus dificultats que van tenir per poder cobrir la gran quantitat de despeses que havien de fer front i el canvi de bàndol que van protagonitzar alguns seguidors del liberalisme per conveniència, ja que com va demostrar l'evolució posterior una part van ajudar als reialistes en l'agonia del règim constitucional; mentre que per convicció ideològica i política uns altres ho van fer des de l'inici mateix del Trienni liberal.

Un dels primers que va patir aquesta nova resolució contra els reialistes va ser Antoni Bordalba perquè la família Bordalba va donà suport a la contrarevolució des dels seus inicis. Un memorial de Miquel Grau (mestre sabater de Lleida i germà polític dels fills

⁴⁴ Irene CASTELLS "La opinión liberal ... op. cit., p. 149.

⁴⁵ Manuel Pando Fernández de Pinedo, Marqués de MIRAFLORES, *Apuntes histórico-críticos para escribir la historia de la revolución de España desde el año 1820 hasta 1823*. Londres, Ricardo Taylor, 1834, pp. 76-81.

⁴⁶ Alberto ALCALÁ GALIANO, *Historia de España desde los tiempos primitivos hasta la mayoría de la reina doña Isabel II*. Madrid, Librería Universal, 1846, p. 232.; Alberto GIL NOVALES, *El trienio liberal ... op. cit.*, pp. 57-59; Ramon ARNABAT, *La revolució de 1820 ... op. cit.*, pp. 305-341.

⁴⁷ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 116-117. AML.

menors d'Antoni Bordalba, anomenats Ignasi i Antoni) va sol·licitar (en virtut d'un decret sobre la confiscació de tots els bens dels que es trobaven amb la facció, o bé, estaven emigrats a França, Antoni Bordalba es trobava en aquest darrer cas) la liquidació de la part que pertocava als dos fills dels fruits i de les rendes del patrimoni del seu pare, ja que la resta va restar en mans del comú.⁴⁸

12. L'EVOLUCIÓ DE LA LOGÍSTICA MILITAR

Una altra mostra que va donar suport a aquesta resolució es va produir l'1 de juliol de 1823 quan un ofici del Comandant Militar va indicar la falta absoluta de recursos financers destinats a mantenir la guarnició, i per aquest motiu va demanar el pagament de 2.000 duros d'argent a la Paeria. Si no els atorgaven va comentar que els mateixos veïns haurien d'allotjar i donar menjar als soldats en les seves pròpies cases. La Paeria va respondre que no podia donar-li aquesta quantitat perquè ja li havien donat els únics 10.000 rals que havien recollit de la contribució general. El que va significar que el govern municipal va destinar la majoria del seu fons a l'estament armat, ja que va considerar prioritari la defensa de Lleida.⁴⁹

L'impossibilitat de l'Ajuntament lleidatà per donar cobertura a les àmplies necessitats dels seus habitants i dels organismes civils i militars com a conseqüència de l'extensió en el temps de la resistència liberal en un principi no va erosionar les relacions entre el poder municipal i el militar, però si va potenciar la misèria i les greus dificultats de supervivència del conjunt de la població.

Tres dies més tard la col·laboració entre els dos centres de poder va produir-se un altra vegada perquè faltaven dos individus per cobrir la vigilància de l'horta i van acordar la destinació de dos soldats. A més a més el Comandant Militar va autoritzar l'obertura de la porta de Sant Martí en benefici de tots els agricultors, ja que s'estava realitzant "la trilla", o sigui, la batuda dels cereals a través de la utilització d'un post rectangular de fusta. L'únic que va deixar en l'aire va ser la demanda consistorial d'un ajudant per l'alcaid de les presons perquè aquestes estaven plenes i necessitaven algú per tal de reforçar la seva vigilància i el seu manteniment (finalment la Paeria va pagar del seu fons del comú un ajudant per l'alcaid).⁵⁰

Tot i que també van mantenir les seves diferències. El 5 de juliol de 1823 un ofici del Comandant d'Artilleria va acompanyar una ordre signada pel batlle constitucional cessant en la qual la Paeria havia de pagar 1.225 rals de billó a la caixa d'artilleria de Lleida pels 2.450 cartutxos de fusell amb pólvora i projectils que es van donar a la Milícia Nacional Voluntària. La Paeria va contestar que no els abonaria ja que així ho havia establert la reial ordre del 7 de maig de 1822.⁵¹

La progressió amb l'administració de la resistència i de la defensa de la ciutat va comportar l'ocupació del convent dels Dominics per les tropes de l'exèrcit nacional, aquest espai era l'utilitzat pel Comissionat del Crèdit Públic de Lleida per emmagatzemar el gra.

⁴⁸ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 130. AML.

⁴⁹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 125. AML.

⁵⁰ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 125. AML.

⁵¹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 127. AML.

Aquest òrgan en un ofici va demanar al Comissionat Militar un altre edifici. Després d'una negociació entre el govern municipal i el Comandant Militar el lloc escollit va ser la part de dalt de l'almodí gràcies a la cessió que va realitzar l'Ajuntament.⁵²

Un cop resolt l'assumpte del Crèdit Públic va arribar a la Paeria el 19 de juliol de 1823 un ofici de l'Intendent, que era el ministre principal de l'hisenda militar, en el qual va manifestar que necessitaven 6.000 arroves de palla llarga per omplir les gergenes de la tropa emplaçada a Lleida. El consistori municipal va respondre que s'aconseguiria aquesta quantitat a partir d'un nou repartiment entre els veïns de Lleida i els pobles dels voltants.⁵³

La intervenció total del govern municipal en l'economia local no va aturar la corrupció ja que van emergir uns nous personatges que es van voler fer rics a través de la manipulació fraudulenta i de la deficient distribució de les seves mercaderies, o sigui, aprofitar-se de les greus dificultats que patia el conjunt de la població. El 24 de juliol de 1823 Carles Franquesa, contractista encarregat de subministrar el pa a les tropes, va ser condemnat per barrejar el blat amb ordi, donant com resultat un pa dolent. La conseqüència va ser que la Paeria va tenir d'afrontar una indemnització a favor del ministeri militar.⁵⁴

Si bé l'agricultura era fonamental també es va tenir molt en compte la ramaderia. Un ofici del Cap Polític del 21 de juliol de 1823 va reflectir l'acord entre la Diputació, el Comissionat de Guerra i l'Intendent. Fruit d'aquest conveni es va decidir la venda de 1.000 caps de ramat llaner (es pretenia cobrar 6 rals de billó com impost per cada cap). El problema va ser que aquest ramat abans de sacrificar-se es va establir en l'horta pròxima a Gardeny. Fruit d'aquesta ocupació l'horta va patir unes conseqüències molt negatives perquè els animals no van respectar ni les vinyes ni les oliveres.⁵⁵

Paral·lelament cada cop es va fer més difícil controlar els ànims de les forces armades perquè la intranquil·litat i la incertesa es va apoderar de l'ambient. A causa de la forta tensió que es va generar al complicar-se molt la lluita armada amb l'entrada de l'exèrcit francès en el territori català, a més de la manca dels recursos bàsics com a conseqüència del progressiu desgast, molts milicians van sol·licitar l'exoneració del seu servei. El motiu que van argumentar va consistir en l'autoconsideració de pobres. L'assumpte ràpidament va passar a mans dels Comandant de la Milícia Nacional Voluntària que no va acceptar aquestes baixes perquè els necessitaven.⁵⁶

El manteniment de la calma i de la tranquil·litat pública era vital per tal d'evitar l'esfondrament de la ciutat. Amb bon criteri els membres del govern municipal van demanar la unió de tots els sectors socials. Cal recordar que per damunt de tot sempre planejava el dèficit econòmic general com plataforma i punt de partida de la major part del derrotisme mental i físic a l'interior de les tropes, fet que podria generar la caiguda de la ciutat en mans dels absolutistes. Per tant, aquestes elevades peticions per intentar abandonar la Milícia eren resultat de l'enorme carestia.

⁵² Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 134. AML.

⁵³ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 132. AML.

⁵⁴ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 136. AML.

⁵⁵ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 135, 163. AML.

⁵⁶ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 135. AML.

Aquestes mesures radicals tenien la seva causa, com ja hem comentat abans, en els dèficits crònics de l'hisenda municipal agreujats pel conflicte armat. Amb la intenció de solucionar-ho es va reunir la Junta Auxiliar de Defensa Nacional de la província de Lleida en la casa del Comissionat Militar el 4 d'agost de l'any 1823. El Comissionat militar juntament amb el Cap Polític van presidir aquest encontre replet de forces vives de la ciutat. L'eterna preocupació era l'absoluta necessitat de procurar recursos financers per tal de garantir la manutenció dels soldats lleidatans. Es va plantejar en un principi l'idea que els veïns de Lleida paguessin un quinzè territorial en gra i podrien també abonar un 20% del valor de les seves propietats i dels seus beneficis. Així doncs, aquestes propostes eren una barreja de totes les antigues imposicions sobre els habitatges, l'impost industrial, el ganancial i el comercial.⁵⁷

Finalment van aprovar-ho per unanimitat. Aquest projecte tant impopular i alhora tant difícil d'aplicar per l'extensió de la pobresa i la misèria a àmplies capes socials com a conseqüència de la paralització de la producció agrícola i la circulació comercial va significar l'adopció d'unes solucions cada vegada més desesperades amb l'objectiu d'aguantar el model liberal fins al final, o sigui, intentar resistir el màxim possible fins a l'esgotament de les darreres forces i no decaure en l'intent de salvaguardar el sistema polític sortit de les Corts gaditanes del 1812.

Si estem analitzant la forta resistència de la ciutat i les principals limitacions derivades de les necessitats intrínseques del cos humà, per un altre costat, cal assenyalar la plasmació directa i més negativa del conflicte bèl·lic, que va ser el fort augment de la mortalitat. A causa d'aquest procés s'havia de procedir a l'ampliació del cementiri municipal, que va haver de rebre molts residents com a conseqüència, primer, de la Guerra del Francès i després, per aquesta guerra civil. Un altre indicatiu que completava aquest diagnòstic cal trobar-lo en la forta presència de memorials tramitats per vídues que van demanar a la Paeria no pagar les contribucions.⁵⁸

En estreta relació s'ha de situar l'estat de les presons lleidatanes. El 16 de setembre de 1823 va arribar un ofici del Cap Polític en el qual va constatar que les presons no podien absorbir més presoners, ja que estaven molt plenes, tant de militars com de civils, i va demanar a l'Ajuntament que alguns d'aquests els traslladessin a la nova presó de Sant Martí. La Paeria va acordar situar als presoners que sobraven de les presons del cantó de les cases consistorials en la de Sant Martí.⁵⁹

Les importants dificultats financeres de l'exèrcit liberal van obligar a convocar un gabinet de crisi el 22 de setembre de 1823, moment en el qual va tenir lloc una reunió en el palau del Comandant Militar. El propi Comandant va tenir l'honor de presidir l'acte. A més a més va comptar amb l'assistència de diversos membres destacats de l'Ajuntament com eren el batlle primer, el segon, i els regidors Josep Berga i Josep Corts. El màxim representant militar va sol·licitar a les institucions polítiques el pagament de 20.000 rals de billó de manera immediata i sense excuses, ja que havien de sortir del ram que fos, inclòs, del

⁵⁷ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 145. AML.

⁵⁸ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 155. AML.

⁵⁹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 173. AML.

subministrament diari d'aliments a la tropa a causa de la gravetat de l'assumpte. També va reclamar l'obtenció d'una llista en la qual s'incloués els habitants més rics.⁶⁰

Davant d'aquestes dues demandes la Paeria va contestar que donaria els diners, o sigui, satisfaria la primera petició, però no podia realitzar aquesta llista perquè no existeixen habitants amb fort poder adquisitiu en la ciutat, ja que la població vivia de l'agricultura, hi havia poc comerç com a conseqüència de l'escassa circulació i acumulació de capitals. A més a més cal afegir que durant aquests darrers anys s'havien realitzat molts préstecs i pagaments, sense deixar al marge les constants lluites armades, les sequeres, les epidèmies o la manca d'obres públiques i d'infraestructures que podrien haver estimulat el creixement econòmic.⁶¹

El Comandant Militar va sol·licitar aquests 20.000 rals de billó per poder traslladar el batalló tercer al convent de Sant Francesc per tal de millorar la defensa de Lleida i aquesta modificació va comportar la necessitat d'adquirir més llits perquè l'edifici eclesiàstic no en gaudia de tants com per donar compliment a les demandes de les tropes. Finalment, l'Ajuntament, en un primer moment, només va sufragar el trasllat i, per tant, no van disposar d'aquests recursos per adquirir els llits i els van agafar d'altres batallons. Però, després un ofici de la Comissió de vigilància de Lleida del 29 de setembre va ordenar que els 20.000 rals de billó la Paeria els podria pagar dels bens i rendes dels facciosos que havien marxat, i així van cobrir la petició del Comandant Militar.⁶²

La dramàtica situació econòmica va tornar a generar l'intent de molts milicians d'abandonar el seu servei (per exemple, Joan Pereti, Joan Gras i Miró, Serapio Molins o Josep Antoni Sancho en un mateix dia). Si abans havien sol·licitat la seva exoneració argumentant viure en la misèria, en aquest moment van exposar problemes més de tipus psicològics, ja que van afirmar no sentir-se mentalment capacitats per poder combatre. Lògicament la tensió i la falta de tot tipus de recursos van afectar la tranquil·litat i la convicció dels milicians i van minar la seva resistència.⁶³

13. L'ÚLTIM INTENT DE MANTENIR VIGENT EL RÈGIM LIBERAL A LLEIDA: LA CREACIÓ D'UNA COMPANYIA CÍVICA

Paral·lelament la Paeria va rebre un ofici de la Junta Auxiliar de defensa del 23 de setembre en el qual diversos patriotes i també expatriats (eren liberals que van marxar de les zones i territoris ocupats pels reialistes) lleidatans van manifestar un nou projecte que va consistir en la formació d'una Companyia Cívica composta per ciutadans per tal de defensar millor la ciutat. El comandant militar va acceptar aquesta proposta i a continuació va explicar les seves obligacions que consistien en menjar el mateix que la tropa de l'exèrcit (una ració diària), no cobrar (com la milícia nacional voluntària), però si patien un setge o un atac directe si rebrien un sou (el mateix que els membres de l'exèrcit). A l'Ajuntament també li va

⁶⁰ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 178. AML.

⁶¹ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 178. AML.

⁶² Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 179, 185. AML.

⁶³ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 182. AML.

agradar aquesta idea i va realitzar un ban per promoure dintre de Lleida que la gent s'apuntes a aquesta iniciativa.⁶⁴

En uns moments crítics, pròxims a un setge o a un atac puntual, alguns habitants de Lleida es van mobilitzar amb la finalitat de conservar la seva llibertat i, sobretot, el règim constitucional. Fins i tot es va produir una unió entre els ciutadans liberals i els absolutistes ja que molts reialistes es van quedar dintre de la ciutat amb l'objectiu de salvaguardar els seus bens i un cop immersos dintre de les preocupacions militars van considerar adient ajudar als seus veïns donant més preeminència als seus interessos econòmics que no pas als ideològics. A més a més podrien netejar el seu passat absolutista davant de les autoritats liberals. Per últim, destacar la importància d'aquesta iniciativa popular (Companyia Cívica) ja que va esdevenir un nou exemple de resistència liberal d'una població que continuava vivint i sobrevivint, tot donant una imatge d'una gran lluita fins als últims moments del Trienni Liberal.

Aquesta Companyia Cívica va afegir-se a les tropes de l'exèrcit i als milicians. Gràcies a un ofici del Comandant Militar del 5 d'octubre de 1823 tenim constància de la quantitat de tropes totals que defensaven la ciutat a les acaballes del règim constitucional. Eren 6.000 homes i 700 cavalls, o sigui, la meitat de la població va tenir com a missió protegir Lleida. Com ja hem vist el principal problema que van patir va ser la necessitat d'obtenir molts subministres, sobretot, alimentaris més que no pas armamentístics. Principalment van tenir moltes dificultats per aconseguir mongetes, faves i cereals. En un primer moment les autoritats civils van ordenar la seva extracció del magatzem de dalt de l'almodí, però els zeladors de les portes de la ciutat, que eren dependents de la comissió militar de vigilància i seguretat, van impedir l'extracció de tots els grans de la ciutat, perquè el que volien era evitar que marxessin a fora pel perill i temor que hi havia derivat d'una possible escassetat de subsistències. Però, eren vitals per realitzar uns petits intercanvis comercials amb la finalitat d'obtenir altres productes. Tot plegat va causar una greu alarma entre els veïns i va quedar aturat totalment el comerç.⁶⁵

Davant d'aquesta diferència de criteris entre el poder municipal i el militar la Paeria va intentar aconseguir que deixessin sortir el gra, però la comissió militar de vigilància va contestar-li que aquesta mesura l'havien adoptat perquè havien de garantir el subministrament de gra per 4.500 persones durant 6 mesos i a més a més havien d'aconseguir gra per plantar per la collita de l'any següent, per això necessitaven 9.500 quarts de blat i no havien de permetre l'extracció ni tan sols d'un gra.⁶⁶

Finalment, el 8 d'octubre de 1823 va interferir el Comandant Militar i va aconseguir l'extracció dels grans. Es va crear una comissió (formada per Francesc Romeu, Josep Serret, Josep Sureda i Miquel Mallada per la parròquia de Sant Llorenç; Isidre Prerrafeta, Pere Escarp i Pau Corrià, per la de Santa Maria Magdalena; Josep Forner, Salvador Graselles per la de Sant Andreu; i Joan Urquia, Francesc Mata, Josep Freixes, Isidre Gosé per la de Sant Joan) amb l'objectiu d'administrar aquest recurs tan necessari.⁶⁷ Aquesta va

⁶⁴ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 183. AML.

⁶⁵ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, pp. 186, 188. AML.

⁶⁶ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 189. AML.

⁶⁷ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 190. AML.

ser última notícia del Trienni Liberal a Lleida. Va finalitzar el 29 d'octubre de 1823. Anteriorment, l'1 d'octubre de 1823 Ferran VII en un Reial Decret havia anul·lat totes les disposicions del govern liberal.⁶⁸

14. LA DERROTA MILITAR DEL PODER CONSTITUCIONAL

Per completar els últims dies del Trienni Liberal s'ha de comentar que el 27 de setembre es dissolgueren les Corts i, el rei era restituit com monarca absolut, a l'ensems que feia publicar una Reial Ordre disposant que totes les ciutats s'entreguessin a les tropes absolutistes. Lleida era una d'aquestes capitals que no havien pogut ésser ocupades. Amb l'aparició de l'esmentada ordre, el Baró d'Eroles, nou Capità General de Catalunya va intimidar a la ciutat de Lleida, governada pel General Pau de Mies, a que la rendeixi. Tota la província estava en mans dels absolutistes, només restava conquerir la capital. Les negociacions per rendir la ciutat van culminar el 31 d'octubre, data en què l'exèrcit francès amb el mariscal Louristen i la tropa del baró d'Eroles, entren a la ciutat. Els reialistes de Lleida, en conèixer l'arribada d'Eroles, es tiraren al carrer cridant visques al rei, destrossant la làpida de marbre de l'actual plaça de Sant Joan, en el Trienni anomenada "Plaça de la Constitució", per canviar-li el nom a "Plaça Reial". Automàticament després de l'ocupació de la ciutat de Lleida, el càrrec de Cap Polític fou abolit i, es nombrà un governador polític-militar, el Mariscal Blas de Fournas. La primera mesura que dictaminà el governador va ésser reestablir l'Ajuntament anterior al 18 de març de 1820. El que sobta és que a Lleida no es va exceptuar als membres que havien exercit càrrecs municipals en el Trienni. El 2 de novembre de 1823, restà restablert l'Ajuntament absolutista que va estar format per: Blas de Fournas, governador i corregidor interí, Joan Bautista de Casanoves (alcalde segon a l'any 1822), Marià Ignasi Arajol, Joaquim Martorell (regidor durant 1822-1823) i Antoni de Gomar (alcalde a l'any 1821) pel que fa als regidors. Magí Targa (regidor durant 1822-1823), Josep Garrido, Francesc Claver eren els diputats. Mentre que Antoni Benet de Queraltó (regidor l'any 1820-1821), va ser síndic i, Francesc Solana i Pallás, novament el secretari. Amb la Constitució derogada, lògicament la Milícia Nacional era abolida en la seva totalitat.⁶⁹

Pel que fa a Espanya s'ha d'indicar que en la nit del 30 al 31 d'agost les tropes franceses van assaltar i prendre el fort del Trocadero. Era el principi de la fi. Cinc dies abans van capturar Riego, un dels únics que havien lluitat decididament per la continuïtat del sistema liberal, ja que els generals van trair el règim liberal i l'exèrcit es va desfer. Les Corts van retornar la sobirania a Ferran VII, qui abans de traslladar-se al Port de Santa Maria va donar un decret generós, de perdó, oblit i respecte als càrrecs ocupats. L'1 d'octubre de l'any 1823, ja lliure, va publicar un altre decret, però de signe totalment contrari, amb el qual començava una altra vegada la seva repressió cruel ("son nulos y de ningún valor todos los actos del gobierno llamado constitucional, de cualquiera clase y condición que sean, que ha dominado a mis pueblos desde el 7 de marzo de 1820 hasta el día 1º de octubre de 1823"). Molts espanyols van agafar el camí de l'exili (uns 20.000 segons Bayo, sobretot a França i Anglaterra. A França van anar a parar sobretot soldats i oficials, artesans, menestrals, pagesos, comerciants i propietaris. A Anglaterra hi anaren un miler, la majoria pertanyents a

⁶⁸ Ajuntament de Lleida, Actes i deliberacions de l'Ajuntament de Lleida, 1823, p. 196. AML.; i Ordres Reials, Reial Decret de Ferran VII de l'1 d'octubre de 1823. Llegat Areny, Institut d'Estudis Ilerdencs.

⁶⁹ Carme CAPDEVILA, *La milícia nacional* op. cit., pp. 154-155.

les professions liberals i a les classes benestants), mentre que Riego, símbol de tota una època, era penjat en la forca davant d'una multitud silenciosa i estupefacta el 7 de novembre de 1823 (també van patir la dura repressió altres personatges destacats del liberalisme com el Empecinado).⁷⁰

A Catalunya, el dia 24 d'octubre, Espoz y Mina va signar l'armistici, la capitulació definitiva es va signar el 2 de novembre. El dia 4 els francesos van entrar a Barcelona, el 5 a Lleida, i el 7 a Tarragona. Aquests fets van demostrar que la resistència constitucional a Catalunya havia estat de les més importants que s'oferiren arreu de la península a l'exèrcit francès. A primers de novembre, se celebraren misses arreu per festejar el triomf dels realistes i el retorn al poder absolut de Ferran VII. El Trienni Liberal acabava formalment tal i com havia començat: amb la celebració de misses d'acció de gràcies i l'exigència que es continuessin pagant els delmes i els dimes i els censos senyorials, amb una única, però important diferència: la brutal repressió sobre el bàndol perdedor i el sentiment de desesperança dels liberals exaltats que veien com se n'anava en orris el sistema constitucional a Espanya. Segons Arnabat, el règim liberal, doncs, va resultar esclafat per la intervenció de l'exèrcit francès, just quan havia aconseguit de vèncer la contrarevolució interior, és a dir, quan havia triomfat, no pas fracassat.⁷¹

15. VALORACIONS FINALS

L'objectiu principal d'aquest estudi era establir l'evolució de la resistència liberal de la ciutat de Lleida davant la invasió francesa a l'any 1823. Les institucions locals, sobretot l'ajuntament, van mantenir una postura favorable al manteniment del règim constitucional, per aquest motiu van rebutjar les pressions estrangeres i van organitzar des d'un primer moment l'estament militar i la Milícia Nacional per assegurar-se el control de la capital de Ponent. El problema més important que van tenir va ser la deficient situació financera de la hisenda municipal, fet que va propiciar l'extensió de les penúries econòmiques dels lleidatans i una defectuosa logística i avituallament militar, motiu pel qual van decidir realitzar una "guerra defensiva", tot seguint la política del cap de l'exèrcit català, el general Espoz y Mina.

Aquesta tàctica va ser efectiva per allargar el règim liberal fins a les seves darreres conseqüències fet que va demostrar la perícia dels comandant militars. Al mateix temps que

⁷⁰ E.K. BAYO, *Historia de la vida y reinado de Fernando VII de España*. Madrid, Imprenta Repullés, 1842; Alberto GIL NOVALES, *El trienio liberal* op. cit., pp. 57-59; Ramon ARNABAT, *La revolució de 1820 ...* op. cit., pp. 305-341.

⁷¹ Fernando DUEÑAS, "El sitio de Barcelona de 1823", dins Joan ROCA (coordinador). *El municipi de Barcelona i els combats pel govern de la ciutat*. Barcelona, Proa, 1997, pp. 129-133; Vicente LLORENS, *Liberales y románticos. Una emigración española en Inglaterra (1823-1824)*. Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1954; Rafael SÁNCHEZ MANTERO, *Liberales en el exilio*. Madrid, Rialp, 1975; Miguel PESET, Jose Luis PESET "Legislación contra liberales en los comienzos de la década absolutista (1823-1825)". *Anuario de Historia del Derecho Español*, nº XXXVII (1967), pp. 437-485; Josep FONTANA, "Represión política y violencia civil en 1823-1833: propuestas para una interpretación", dins GONZÁLEZ PORTILLA (et al.) (ed.). *Industrialización y Nacionalismo*. Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1985, pp. 313-327; Jose FUENTES, "Aproximación sociológica al exilio liberal español en la Década Ominosa (1823-1833)", *Spagna Contemporanea*, nº 13 (1998), pp. 7-19; A.M. GARCÍA ROVIRA, *La revolució liberal a Espanya i les classes populars (1832-1835)*. Vic, Eumo Editorial, 1989, pp. 35-36.

ens transmet una idea: la gran adhesió del poble lleidatà vers el sistema constitucional ja que es va produir una generalització de l'esperit de lluita i de supervivència. L'exemple es pot trobar en la formació d'una Companyia Cívica a les darreries del mes de setembre. Finalment, la caiguda de la capital, Barcelona, va comportar la capitulació de Lleida.